

J. E. Gunnerus,

Om

Haa = Skierdingen.

Denne Fisk af Haae = Slaget fortjener at blive de Lærde noget mere bekendt, end den hidindtil har været, allerhelst siden det er en af de store Fiske i Havet, og holdes af mange Lærde for at være den, som opslugede Propheten Jonas (a). Jeg har

- (a) Dette synes ikke at stride imod den h. Skrift, hvor det Ord *κητος* forekommer, thi naar man seer paa dette Ords Oprindelse (à *κεῖται* jaceo, quia jacet ut moles) saa passer det sig og paa Haa = Skierdingen og andre meget store Fiske i Havet, som vi just ikke kalde Hvaler. Aristoteles regner og alle deslige store Hav = Fiske, som føder levende Unger af sig, til de Dyr han kalder *κητων*, eller hvalartede, ja han tager endog det Ord *κητος* selv ganske vist i saa vidtløstlig en Betydning, at han begriber adskillige Sædtyr derunder, som man ikke nu omsiunder kalder Hvalfiske, s. Ex. Marsvinene o. s. v. at jeg ikke skal tale om *Ælianus* og andre Skribentere, som bruge det Ord *κητος*, eller *cet*us for alle mægtig store Fiske i Havet, hvilke føder levende Unger af sig.

har det af sikkert Efterretninger, at den er undertiden saa lang, som en Femboring eller en Baad, hvorpaa man kan bruge fem Par Narer, hvis Længde udgør fem og tive Toed og derover. Og at dette ikke er for meget sagt, kan man lettelig slutte deraf, at man har fundet i dens Mave et heelt Kens = Dyr, dog uden Horn, som ved Snee = Skrid eller et andet Fald maae være kommen i Soen, og undertiden een af det største Slags Sæl = hunde, som man her til Lands kalder Hav = Ertner, og desuden en Hoben Fiske. Saa = dan en Hav = Ertne, saa stor som en Dyr, tilligemed fiorten Fiske, blev funden i en Haa = Skierding, et Par Dage førend jeg for fire Nar siden kom paa min Visitat = Reise til Loppen, saasom Klokkeren sammesteds, der ved en med en god Jern = Lænke forsynet Krog havde fanget den, forsikrede mig og beraabte sig derhos paa fire Vidner, som havde været overværende ved Fangsten og Opstærningen, hvilke og alle eenstemmigen bekræftede det samme for mig og beredte tillige, at denne Fiskes Lever havde udgjort tvende fulde Tønder. Peder Clausen, en ellers troeværdig Skribent, fortæller i hans Norges Beskrivelse (a), at i een af de største Haa = Skierdinge kan findes tre Læster Lever, hvoraf kan koges to Læster Tran;

men

(a) S. 96.

men da tager han Munden vel fuld: Dog veed jeg vist, at man undertiden af een Brugde faaer femten Tønder Lever.

De, jeg besidder, ere kun Unger, hvilket jeg og tydelig har fundet bemærke paa den indvortes Skabning, i Henseende til tre af dem, som jeg har faaet friske, hvoraf den ene er fanget ved Biørn-Der, men de tvende andre her i Bye = Fiorden, i Torstegarnet. Den største af dem, jeg har, som jeg bekom i Nordland hos Belærværdige Hr. Elling Kostæd, Sogne = Præst til Evans Den, er ikke over fem Alen lang. Den mindste derimod udgior ifkun to og en halv Alen. Men ex ungue cognoscitur leo; thi i den mindstes Mave som jeg har ladet aftegne tilligemed Tarmene (Tab. X. Fig. 2.) gif der over et Spand Band, og dens Strube var saa stor, at et voxent Menneske kunde føre begge sine Hænder jævnsides neden i fra Mavnen ud af Halsen og Riæften.

Den har en bredere Ryg og skarpere Huud end andre mig bekiendte Haaer, og de smaae ophoiede Tagger, som forvolde Huudens Skarphed, see snart ud paa den største, jeg har, paa hvilken de ere kiendeligst, som uendelig mange over den heele Krop udstrøede Stierner. Dens Farve er mørk

mørk aske- & graae, dog hvidner det meget stærkt i Huden.

Oven i Kæften har den tre Rader Tænder, hvilke har en trekantet Ophøielse oven paa, ere brede ved Roden, og i Enderne smalere og spidse; men neden i har den uden til to Rader Sæve- & Tænder, og ligesaa mange inden til af samme Slags, som dog staaer lavere ned i Kæften, med den skarpe Side ned efter, ligesom paa Sort-Haaen (a), og paa det at man desto bedre kunde forestille sig begge Slags Tænders Skikkelse, saa har jeg besynderlig ladet aftegne nogle samlede Tænder, nok eengang saa store, som de findes paa den største Haa- & Skierding, jeg besidder, som har været en Hun af Slaget, baade af Overkæften (Tab. XI. Fig. 2.) og Underkæften (Fig. 3.). Herved haa-ber jeg at sætte mine Læsere i Stand til noiere at undersøge, hvor vidt de, (saasom man har troet) til Steen forvandlede Slange- eller

- (a) Siden den Tid har jeg faaet tvende meget større Haa- & Skierdinger, i hvis maxillis inferioribus viser sig den tredie Rad samme Slags Sæve- & Tænder, som de tvende ovenstaaende Ordener i samme maxilla inferiore bestaaer udaf; dog seer man kun i den mindste af disse to Begyndelsen til den tredie Rad, som viser sig i Midten.

eller Dgle = Tunger (a), som ere blevne fundne i Jorden paa Maltha og mangfoldige andre Steder, ere denne Fiskes Tænder; thi, at de ommeldte Slange = Tunger, saavel som de saa kaldede Skruptudse = Steene eller Slange = Dine (b) ere intet andet end Fiske Tænder, er nu omstunder en afgjort Sag, og man kan nu slutte af den Forskiel, der sees paa Haa-Skierdingens Tænder i Over- og Underkiæften, at der kan være tvende Slags forskiellige saa kaldede Slange-Tunger, som begge ere denne Fiskes Tænder.

Dens Tvende Bug = Finder havde en egen Skabning og Skikkelse; de vare paa den indre Side eller Kant meget kiødsfulde og bruskagtige, hvilket kiødsfulde og bryskige Bæsen endte sig i det Bedhang, som et Stykke ned imod Enden skiller sig fra Bugfinden, og kan sees afbildet Tab. XI. Fig. 1. Litt. a. a. og Tab. X. Fig. 1. Lit. a. Hvilket man har Aarsag at holde for Hansnens udvortes Kiende = Tegns. Hvad denne Fiskes øvrige udvortes Skabning angaaer, saa

- (a) Glossopetræ; Wallerii mineralogie p. 458. vers. germ.
- (b) Bufonitides, hvilke holdes for at være Steenbiderens (lupi marini) Tænder. Italiænerne kalde dem Occhi di Serpenti.

saa kan samme sees af Tab. X. Fig. 1. og Tab. XI. Fig. 1. hvorfor jeg ikke vil opholde mig længere ved den Sag; men i Henseende til dens indvortes Bestaaffenhed vil jeg endnu melde følgende: 1.) Leveren bestaaer af tvende lange Lapper, som hænge langs need efter imod Gatboeret, og ere efter Forholds Riighed breedere end i Sorthaaen. 2.) Allerøverst udaf det temmelig smale Tværstykke, som binder begge Lapperne sammen, hænger en stor Galde : Blære need, som, i det den hænger mellem begge Lapper, nogenledes ligner, i Skabning, et Hjerter, men seer ud, efter at den er skaaren ifra, som en Nyre. 3.) En stor fladagtig og bleegrød Milt sad, hvor den var bredest, fast ved Enden af Maven, men den smalere Deel deraf gik op efter samme. 4.) Siden de, jeg har faaet friske har været smaae, og de Ting, som hører til Fødselen, ikke har været kiendelige nok, saa kan jeg ikke give nogen udførlig Forklaring om den indvortes Forsskiel, der er imellem Han og Hun. Saa meget kan jeg dog med Bished sige: a) At der paa ingen af dem, jeg har, er noget udvortes Hul at see ved Bugfinderne foruden anus, endsskiønt det er heller ikke at formode, at mange andre Fiske skulde, ligesom Havkatten, have tvende orificia externa vaginalium ab ano distincta. b) At der var intet Tegm i nogen af dem

dem til oviductus eller ovaria, som ganske vist findes i alle voksne Haa-Skierdinger af Haa-Slaget, udaf hvilke, det er bekiendt, at man undertiden øser nogle Spand fulde til deels meget store Eg. c) At der i alle de tre friske, jeg tilforn har meldet om, gif en dobbelt meget smal Gang langs ned efter Rynggen paa Siderne af Ryngbeenet, (hvilket bestoed dog ikkun i en Bryske) og at denne samme Gang, saasom jeg syntes, var foreenet med det tilforn omtalte kiødsfulde og bryskige Corpore, som hang fast ved enhver af Bug-Sinderne, saa at jeg har Marsag til at holde dem alle tre for Hanaer, allerhelst efterdi det nyelig ommeldte Corpus slet ikke er eller har kundet være at see paa tre andre vel udstoppede og behandlede Haa-Skierdinger, jeg besidder.

At Linnæus har meent denne Fisk med sin Squalus Carcharias (a), kan man ikke vel bære Tvivl om. I det mindste er der ingen af alle de Haaer, han fører an, som har saa stoor Liighed med Haae-Skierdingen som denne. At han regner Squalus carcharias til det Slags Haae, som har pinnam ani, hvilken Haae-Skierdingen slet ikke haver, see Tab. XI. Fig. 1. (b). Det kommer

(a) S. N. gen. 115. n. 12.

(b) Hvor Lit. b. giver situm ani tilkiende.

mer af ingen anden Aarsag, end at han ikke selv maae have havt Leilighed til at see Fisken. Og hvor lidet man kan bygge paa de Tegninger, som hidindtil ere komne for Lyset, kan sluttes af det, Hr. Secretair Klein melder (a), hvis egne Ord ere disse: Integri piscis accuratam figuram nullibi offendimus, og til Slutning i samme paragr. heder det: Desideratur itaque famati hujus piscis icon ab omni parte absoluta. Klein kalder den ellers Cynocephalus albus, (a constanti colore albicante som han siger) og i Almindelighed har den faaet det Navn Canis carcharias og Lamia; endskiont der ere de, som holde for eller formode med Hr. Klein, at der maa være fleere adskillige Slags Fiske af dette Navn, hvoraf Haa-Skierdingen var ligesom een Art (species), og maa jeg sige, at den Beskrivelse paa Canis Carcharias, som findes hos Jonston (b), passer sig slet ikke paa Haa-Skierdingen, hvilken har meere Liighed med den, Jonston kalder Galeus Aristotelis (c), som dog er en ganske anden, end Galeus Linnæi (d), hvilken sidste ikke kan være vores Haa-Skierding;

(a) De Piscibus. Mist. III. §. 8. n. 1. p. 6.

(b) Ichthyol. p. 13. & 14.

(c) Ichthyol. p. 14.

(d) Syst. N. g. 115. n. 7.

ding; thi denne kan slet ikke siges at have nares ori vicinas (see Tab. XI. Fig. 1. Lit. cc.). Skulde der være en anden saadan Fisk, som fortiente det Navn: Canis carcharias, eller kunde sættes i Tiligning med Haae = Skierdingen, saa vidste jeg ingen anden der kunde her komme i Betragtning end Brugden (Brygden).

Engellænderne kalde Haae = Skierdingen the White Shark, (*gulo marinus albus*). Paa Dansk kaldes denne Fisk Haf = Kal, men Islænderne kalde den Haa = Kal, og ellers paa Norst kaldes den af de fleeste Haae = Kierring (Kiærling). Dog bemærker Peder Clausen i hans Norges Beskrivelse, at Fiskens ægte gamle Navn er Haae = Skierding (a); og havde det været vel, at den havde beholdt dette uden Forandring; thi siden man har gjort deraf Haae = Kierring, har mange ikke villet give andre end Hunnerne dette Navn; hvoraf det og kommer, at mange her i Stiftet og andensteds kalde Hannen og Ungerne, for saa vidt man endnu ikke kan skionne ret at disse ere Hunner, Haabrand, og blot Hunnerne, Haae = Kierring. Hvad ellers Haaebranden angaaer, saa skiller Peder Clausen (b) denne fra Haae = Skierding

(a) S. 96.

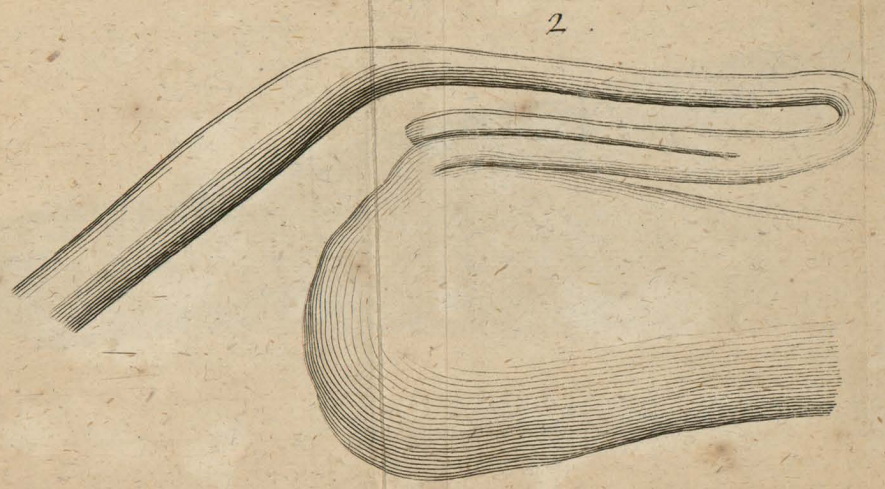
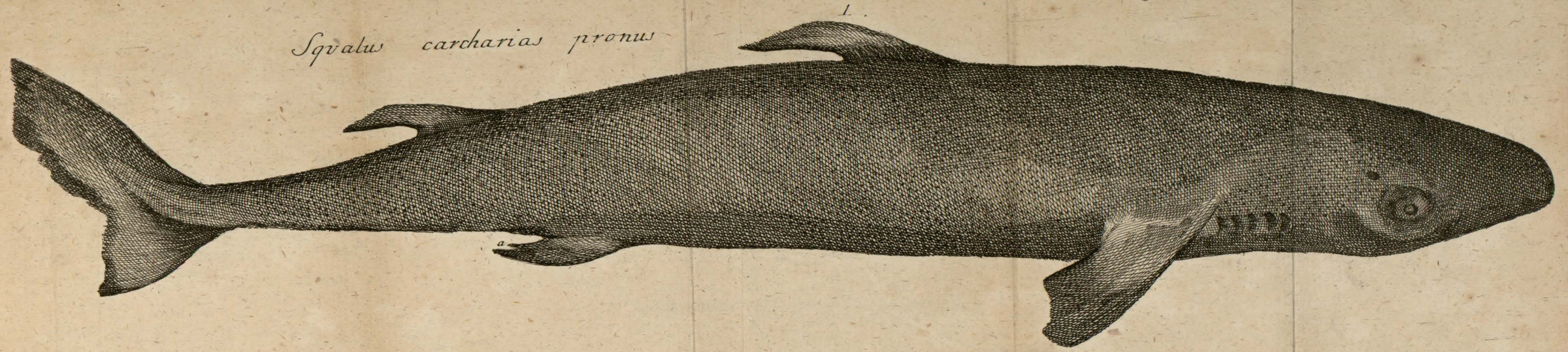
(b) S. 97.

Skierdingen, og holder den for at være den tilforn ommeldte Brugde eller Haamær, om hvilken jeg endnu ikke ret fuldkommen veed, hvorledes den skal stilles fra Haa- / Skierdingen.

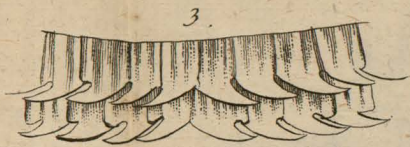
Den er og vanskelig at faae at see, thi det skeerielden, at der fanges en Unge, og der vil mange Anstalter til at føre de vørne, som stikkes med Harpun, lang Bei frem, medens de endnu ere friske, hvorfor Fiskerne i Almindelighed tage Leveren ud og lade Kroppen slyde bort, uden at benytte sig af Brugdens Riød. Haa- / Skierdingen derimod spises af fattige Folk, efterat den heele Fisk er opskaaen og bered til Rav og Refling paa samme Maade som man haver Rav og Refling af Helle- / Slynderen, eller, som den her kaldes, Dveiten (a). Dens Riød er ogsaa meget hvidt, fint og seedt og ligner allermost Dveitens.

(a) Conf. Peder Clausens Norges Beskrivelse. S. 96. om Rav og Refling.

Squalus carcharias pronus

Dentes maxillae infer.

Dentes maxillae superioris.

Squalus carcharias supinius.

